

Innhold

Forord	7	Oversikt over programmet og oppbygging av ferdigheter	33
Kapittel 1		Oppbygging av ferdigheter	33
Innledning	9	Sosial ferdighetstrening – prinsipper og den indre strukturen	34
Kapittel 2		1 Definerer av ferdigheten	35
AART versus ART®	12	2 Trenernes demonstrasjon av ferdigheten	37
Kapittel 3		3 Etablere behov	37
Hva er sosial kompetanse?	15	4 Valg av hovedredaktør og medredaktør	38
Definisjon av sosial kompetanse	15	5 Planlegge rollespillet og dele ut observasjonsoppgaver	38
Forholdet mellom sosial kompetanse og atferdsvansker	16	6 Deltakernes rollespill	40
Kan AART redusere problemer gjennom øking i sosial kompetanse?	18	7 Tilbakemeldingsrunde	41
Hvilke programkomponenter synes å ha effekt?	18	8 Treningsoppgave	42
Kapittel 4		Kapittel 6	
AART – en metode for trening i sosial kompetanse	21	Eksempler på treninger i sosiale ferdigheter	44
Implementering av AART i Norge og Sverige	21	Oversikt over de femti ferdighetene	44
Relasjon og treneregenskaper	22	Syv eksempelferdigheter	49
Gruppesammensetning og programmets struktur	22	Innledningstimen	49
Planlegging og fordeling av oppgaver mellom trenerne	23	Ferdighet nr. 1 – Lytte	51
Trenernes språkbruk	24	Ferdighet nr. 8 – Gi kompliment	55
Regler og konsekvenser	25	Ferdighet nr. 9 – Be om hjelp	58
Den ytre strukturen – timestrukturen i AART	25	Ferdighet nr. 13 – Be om unnskyldning	61
Kapittel 5		Ferdighet nr. 27 – Hevde sin rett	64
Sosial ferdighetstrening	29	Ferdighet nr. 42 – Takle gruppepress	66
Innledning	29	Kapittel 7	
Teorigrunnlag sosial ferdighetstrening	29	Sinnereguleringstrening	70
Forskning på sosial ferdighetstrening	32	Innledning og generell teori	70
		Time nr. 1 – Innledning	75
		Time nr. 2 – Indre og ytre triggere	79
		Time nr. 3 – Signaler og dempere	85
		Time nr. 4 – Påminnelser	92

Time nr. 5 – Selvevaluering	97	Fase 3 Første implementering	176
Time nr. 6 – Bakgrunnshendelser/ når er lunta kortest?	100	Fase 4 Full drift	178
Time nr. 7 – Å tenke fremover – konsekvenser	105	Fase 5 Innovasjon	183
Time nr. 8 – Hva gjør jeg som får andre sinte?	110	Fase 6 Bærekraftighet	184
Time nr. 9 og 10 – Alternativer til aggresjon – bruk av sosiale ferdigheter?	116		
Kapittel 8		Kapittel 11	
Trening i moralsk resonnering	122	Leker, gåter og øvelser	185
Innledning	122	Innledning	185
Teorigrunnlag	124	Eksempler på øvelser	187
Stadier i moraldanning	132		
Kognitive forvrengninger eller tankefeller	134	Kapittel 12	
Strukturen i moralsk resonneringstrening	135	Motivasjon og elevmotstand	
Forarbeid, gjennomføring og evaluering av treningen	142	i AART-timene	194
		Generelt om motivasjon	194
		Elevmotstand	197
		Generelle tiltak som kan fremme motivasjon og hemme elevmotstand . .	199
Kapittel 9			
Moralske dilemmaer	155	Kapittel 13	
Marsboerens rådgiver	156	Teorigrunnlaget som AART bygger på . .	200
Trines problemsituasjon	158	Innledning og generelle prinsipper . .	200
Sarahs problemsituasjon	160	Bidrag fra sosial læringsteori	202
Jens' problemsituasjon	162	Bidrag fra kognitiv teori	207
Marius' problemsituasjon	164		
Johnnys problemsituasjon	166	Kapittel 14	
Annas problemsituasjon	168	Generalisering i AART	209
		Generalisering i moderne atferdspsykologi	209
		Strategier for stimulusgeneralisering .	211
		Generalisering i planlegging og gjennomføring av trening	214
		Bruk av eksisterende funksjonelle betingelser	217
Kapittel 10			
Implementering av AART	170	Litteratur	220
Innledning	170		
En forskningsbasert implementeringsmodell	171	Stikkord	230
Fase 1 Søking og valg av metode	172		
Fase 2 Programinstallasjon	173	Om forfatterne	233

Forord

Når dette forordet skrives, er det 14 år siden Diakonhjemmet Høgskole etablerte sitt videreutdanningstilbud i trening i sosial kompetanse – og dermed satte i gang prosessen som skulle bidra til utdanning av pr. i dag ca. 200 instruktører, flere tusen AART-trenere med åtte dagers kurs og enda flere AART-grupper for barn og unge. Metoden, som består av sosial ferdighetstrening, sinnereguleringstrening og trening i moralsk resonnering, er utviklet av Goldstein og Glick (1987) og Goldstein, Glick og Gibbs (1998) og er også utgitt i ny versjon av Glick og Gibbs (2011). Programmet inneholder viktige bidrag fra Ellen McGinnis (sosial ferdighetstrening) og Eva Feindler (sinnereguleringstrening). I USA og Kanada har Barry Glick patent på betegnelsen ART®, og når vi bruker betegnelsen ART®, viser vi til den originale versjonen. I denne fagboka har Research Press og Barry Glick gitt tillatelse til at vi kan utarbeide en skandinavisk adaptert eller tilpasset versjon av programmet. Siden denne versjonen er basert på ny teori og inneholder noen spesifikke endringer i forhold til det gamle programmet, har vi gitt denne skandinaviske versjonen betegnelsen AART eller «Adapted ART». Internasjonalt forbindes programmet med ungdom med store atferdsvansker, men i Norge og de andre skandinaviske landene har AART i tillegg hatt en mer primærforebyggende funksjon rettet mot generell økning i sosial kompetanse hos barn og ungdom. I tillegg har vi i tråd med utvikling innen fagfeltet, inkludert nye elementer som karakteregenskaper og bakgrunnshendelser («setting events») i programmet. Dette noe bredere nedslagsfeltet, kombinert med gradvis større erfaring i hvordan man rent pedagogisk kan få fram de faglige poengene, har gjort at den norske og kanskje den skandinaviske versjonen har fått en noe annen «dialekt» enn den

opprinnelige amerikanske versjonen. Vi ønsker også å oppdatere den teoretiske bakgrunnen til programmene og til dels timene slik at den gir en dypere forståelse for emnet og dermed passer inn som pensum ved aktuelle videreutdanninger og masterstudier. Vi har prøvd å balansere aktuell teorifordypning opp mot å gi en lesverdig framstilling for deltakere på AART-kurs og for andre som er interessert i de aktuelle temaene. Selv om denne fagboka i utgangspunktet er en norsk versjon har vi ved å få med oss Bengt Daleflod fra Sverige inn i forfatterteamet også inkludert de svenske erfaringer og utvidelser. I forhold til den gamle manualen har vi innført noen endringer, særlig i sinnereguleringsprogrammet, som nå ligger tettere opp til originalversjonen. På andre områder har vi foreslått ulike pedagogiske innfallsvinkler som illustrerer den norske eller svenske tradisjonen, men uten at dette prinsipielt avviker fra det originale programmet. Det har vært en spennende prosess der vi tror at resultatet har ført til en enda dypere forståelse for programmet og som inkluderer det beste fra både den norske og den svenske tradisjonen. Vi tenker oss at eksemplene og innholdet i boka er rettet mot deltakere i AART-grupper i ungdomsskolen eller ungdommer i barnevernsinstitusjon, og vi har tatt i bruk ord og uttrykk som erfaringsmessig har vært tatt godt imot av denne gruppen. Imidlertid er det faglige innholdet også overførbart til yngre elever, men ved planlegging av trening for disse aldersgrupper må det vurderes å ta i bruk andre betegnelser, ferdigheter og rollespill enn de som foreslås i denne boka. I boka henvendes til dokumenter som kan lastes ned på nettsidene til Universitetsforlaget og PREPSEC Norge. Disse markeres fortløpende.

Vi vil takke gode venner og kolleger for tips og ideer for utvikling av programmet. Dette

gjelder vårt internasjonale nettverk representert med bl.a. Kim Parker, Nikolai Halmstein, Helena Hammerstrøm, Jens Fokdal, Robert Calame, Bettina Christensen, Niels Hjelm, Sara Salmon, Ellen McGinnes og Eva Feindler; vårt instruktørnettverk og studenter ved videreutdanningen i trening i sosial kompetanse ved Diakonhjemmet Høgskole representert med blant andre Geir Solli, Eskil Domben og Marit Tønder. En særlig takk rettes til Frode Svartdal, Svein Øverland, Terje Halvorsen og Asbjørg Berget som har gitt oss mange gode forslag til forbedringer, og ikke minst ungdommer som vi har trent og veiledet, og som har gitt oss de

kanskje mest verdifulle tilbakemeldinger. En særlig takk til Luke Moynahan og Mike Kalt, som deltok i utformingen av videreutdanningen og hvordan programmet kom til å utvikle seg i Norge i de første årene.

Sandnes, september 2015

Knut Kornelius Gundersen

Tutte Mitchell Olsen

Johannes Finne

Børge Strømgren

Bengt Daleflod